

УДК 330.322+33(447)

JEL E22, 029

Роль потенційних зарубіжних інвесторів в розвитку економіки України в умовах війни

Вернюк Н.О. , Дяченко М.І.

Уманський національний університет садівництва

 E-mail: Вернюк Н.О. n.verniuk@gmail.com; Дяченко М.І. diachenko1950@gmail.com

Вернюк Н.О., Дяченко М.І. Роль потенційних зарубіжних інвесторів в розвитку економіки України в умовах війни. Економіка та управління АПК. 2023. № 1. С. 52–63.

Verniuk N., Diachenko M. The role of potential foreign investors in the development of the economy of Ukraine in the conditions of war. AIC Economics and Management. 2023. № 1. PP. 52–63.

Рукопис отримано: 19.04.2023 р.

Прийнято: 26.04.2023 р.

Затверджено до друку: 25.05.2023 р.

doi: 10.33245/2310-9262-2023-181-1-52-63

Розглянуто сутність інвестицій та їх роль в економічному розвитку України. Охарактеризовано основні чинники та перешкоди, які негативно впливають на розвиток інвестиційної діяльності в Україні. Визначено пріоритетні напрями інвестиційного розвитку та встановлено основні фактори впливу на рівень ділової активності й інвестиційного середовища в Україні за результатами опитування міжнародних та українських компаній.

Розглянуто основні позитивні кроки уряду в напрямку створення якісно нових умов ведення бізнесу та активації інвестиційної діяльності підприємств України в умовах війни необхідно провести ряд заходів з боку держави щодо усунення масштабної корупції, поліпшення судової системи тощо.

Визначено пріоритетні напрями і сфери інвестиційної діяльності, зокрема у розвиток аграрного сектора. Обґрунтована необхідність у створенні та реалізації перспективних інвестиційних програм розвитку аграрних підприємств, а також підтримка інноваційного розвитку всіх галузей економіки країни з метою усунення негативних наслідків російської агресії, стабілізації та розвитку економіки України.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційне середовище, інвестиційна політика, інвестиційний розвиток.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Основою розвитку будь-якої економіки є ефективна організація і здійснення інвестиційної діяльності. Особливої актуальності це питання набуває для економіки України, адже вона функціонує в умовах воєнного стану та у майбутньому потребує інтеграції в європейський соціально-економічний простір. Нині економіка України переживає складні часи. Незважаючи на те, що держава робить усе можливе для забезпечення стабільного курсу гривні, інфляційних процесів уникнути не вдається, тому інвестори не ризикують вкладати кошти в український бізнес. За даними Держкомстату, залучення нового іноземного капіталу до України за перші шість місяців війни складало 0,43 млрд доларів. При цьому

закордонні інвестори вивели з нашої країни 0,46 млрд доларів [1].

Як зауважує Вероніка Кононенко, хоч би якими привабливими не були інвестиційні умови, в умовах війни вони мають безліч небезпек і нюансів, на які слід звертати увагу. Аналогічну думку висловлює і фінансовий аналітик Андрій Шевчишин, який відзначає, що усі інвестиції під час війни ризиковані, тож інвестувати чи ні – це фактично вибір, який не готовий зробити інвестор [2].

Суттєве погіршення із залученням фінансових ресурсів в Україну відзначає О. Гуйван, який констатує, що за даними НБУ, за січень-серпень 2022 року, дефіцит сальдо платіжного балансу країни або, іншими словами, чистий відплив валюти з України становив

5,2 млрд доларів США. За цей період обсяг залучення іноземних інвестицій зменшився майже в 100 разів (з 4,4 млрд дол. 2021 року до 0,047 млрд дол. 2022 року), обсяг експорту товарів і послуг скоротився майже в 1,5 раза (з 38,7 млрд дол. до 22,6 млрд дол.) [3]. Очевидно, що за таких умов буде складно розпочати відновлювати економіку, а на бюджетні кошти взагалі не варто розраховувати.

За таких умов головним завданням України є інтенсифікація економічних процесів на територіях, де не ведуться бойові дії, а також концентрація на підтримці виробництва, переведенні його у відносно безпечні регіони, що потребує залучення додаткових коштів. Тому, як зазначає міністр економіки України Юлія Свириденко, незважаючи на військовий стан в Україні, саме зараз вдалий час для підготовки та реалізації інвестиційних проєктів на території України [4].

Дослідженню проблем та економічних умов інвестиційного клімату в Україні у сфері наукових та прикладних інтересів присвятили життя багато вчених, фахівців, бізнесменів та урядовців, зокрема І. Бланк, Л. Борщ, О. Варченко, П. Гайдуцький, А. Гальчинський, А. Діброва, М. Кісіль, М. Коденська, О. Мертенс, А. Нешиной, І. Новак, А. Пересада, Г. Підлісецький, П. Рогожин, В. Савчук, О. Старіков, Т. Хачатуров, В. Шевчук, А. Філіпенко та інші. Однак, практично відсутні дослідження основних аспектів залучення зарубіжних інвестицій в економіку України, спрямовані на забезпечення мікростабільності, підтримку ЗСУ та соціальної сфери в умовах воєнного стану.

До початку активних військових дій Україна була досить привабливою для іноземних інвесторів. Так, за даними платіжного балансу, опублікованого на сайті Національного банку, чистий приплив прямих іноземних інвестицій у 2021 році становив 7,5 млрд дол. США (у тому числі, реінвестування доходів – 4,9 млрд дол. США). До основних країн-інвесторів належать Кіпр – 31,7 %, Нідерланди – 21,6 %, Швейцарія – 5,8 %, Велика Британія – 4,6 %, Німеччина – 4,6 %, Австрія – 3,0 %, Люксембург – 2,4 % і Франція – 2,0 % [5]. З початком військових дій ситуація кардинально змінилася, так у 2022 році чистий приплив прямих іноземних інвестицій оцінено лише в 587 млн дол. США (у тому числі, реінвестування доходів – 655 млн дол. США). Тому поглиблення дослідження питання активізації потоків іноземного інвестування дозволить сформулювати перспективи для відновлення та розбудови національної економіки у воєнний та післявоєнний час, а подальша

робота і надалі буде спрямована на залучення в Україну потенційних інвесторів з метою розвитку стратегічного партнерства між країнами.

Мета дослідження. Метою статті є вивчення особливостей залучення іноземних інвестицій в економіку України у період воєнного стану та розгляд перспектив налагодження стратегічного партнерства з іноземними інвесторами з метою інтеграції українських товаровиробників в європейську економіку у повоєнний період.

Матеріал і методи досліджень. У процесі підготовки статті використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: діалектичний та монографічний, методи дедукції та узагальнення (індукції), аналізу та синтезу, метод абстрагування, порівняльних та експертних оцінок.

Інформаційною основою дослідження стали праці зарубіжних та вітчизняних науковців, офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, дані глобальної мережі «Інтернет».

Результати дослідження та обговорення. Війна проти зовнішнього агресора – це завжди боротьба за політичну і економічну незалежність країни. Тому ключовим питанням функціонування економіки України під час війни є активна мобілізація усіх наявних ресурсів, зокрема людських, фінансових та матеріальних з метою забезпечення не лише ефективної роботи усіх її галузей, а й максимального забезпечення потреб оборонної сфери, що потребує залучення іноземних інвестицій, зокрема, сприяння активності інвесторів.

Як визначає Л. В. Кондратенко, воєнна економіка – це специфічна форма народного господарства, що забезпечує воєнні потреби, мобілізацію всіх ресурсів держави під час війни. Вона характеризується всебічним розширенням виробництва воєнної продукції і скороченням випуску цивільної продукції, підпорядкуванням розподілу національного доходу військовим потребам за рахунок скорочення цивільного споживання. У структурному плані безпосередньо до військової економіки як складової народного господарства зараховуються базові галузі народного господарства в тій частині, яка забезпечує зміцнення воєнно-економічного потенціалу держави [6]. Отже, воєнна економіка включає набір непередбачених обставин, які бере на себе держава, щоб спрямувати вектор народного господарства на забезпечення воєнних потреб та мобілізацію ключових ресурсів у безпековій сфері.

Основною рушійною силою розвитку економіки будь-якої країни є інвестиції, однак їх

залучення – це складний і тривалий процес, особливо щодо іноземного капіталу. Іноземні інвестори дуже виважено та ретельно вивчають напрями інвестування, а обираючи об'єкт інвестування, дотримуються чітких критеріїв, що визначають інвестиційну привабливість об'єкта: аналітичні показники оцінки інвестиційної привабливості об'єкта інвестування; ступінь готовності інвестиційних проєктів; сприятлива нормативно-правова база; наявність стратегії розвитку обраного регіону; відсутність корупційних ризиків; готовність місцевих чиновників спрямовувати зусилля у напрями реалізації нових проєктів. Однак, визначальними критеріями для потенційного інвестора є не лише окреслені умови, адже пріоритетне значення мають стабільна та прогнозована політична і соціально-економічна ситуації в країні та її регіонах.

Як показують дослідження Advanter Group, з початком активних бойових дій в Україні повністю припинили свою діяльність 54 % підприємств, з них 25 % – майже зупинили свою діяльність, 21 % підприємств провели релокацію (2 % – повністю, 12 % – частково, 7 % – в процесі), 31 % підприємств не встигли її провести [7]. Тому першочерговим завданням України є відновлення та забезпечення ефективної роботи національного бізнесу, який є запорукою економічної стійкості держави та її спроможності ефективно протистояти агресору. Водночас держава максимально повинна стимулювати залучення іноземних інвестицій з метою переорієнтації економіки на забезпечення обороноздатності країни, відновлення і підтримання інфраструктури, забезпечення родовольчої безпеки.

Інвестиції - це найбільш бажана форма капіталовкладень для економіки, оскільки вони дозволяють реалізувати великі проєкти, крім того, до країни надходять нові практики корпоративного управління, нові технології та організаційні рішення, які дають змогу суб'єктам господарювання вийти з кризових ситуацій, забезпечити високу конкурентоспроможність продукції і підприємства. Аналізуючи динаміку прямих іноземних інвестицій в економіку України за останні 20 років, слід зазначити, що надходили вони досить нерівномірно (табл. 1).

Так, за даними таблиці 1, найбільший обсяг надходжень іноземних інвестицій в Україну відбувся у 2008 році – 10913 млн доларів США. Значне скорочення надходжень прямих іноземних інвестицій відбулося у 2020 році – мінус 868 млн доларів США, дещо меншим у 2015 році – мінус 458 млн доларів США, а порівнюючи обсяг надходжень з 2008 роком, то вони скоротилися у 2015 році на 236,1 %,

у 2020 році на 118,2 %, а у 2022 році – на 99,5 %. Проаналізувавши динаміку обсягу надходження прямих іноземних інвестицій в Україну з 2002 по 2022 рр. (млн дол. США), можна зробити висновок, що немає ніякої закономірності, будь-яка систематичність тут відсутня.

Повномасштабна війна стала вагомим фактором впливу на рівень ділової активності та інвестиційного середовища в Україні. Ми погоджуємося з твердженням Олександра Хмелевського, що війна є надто великим ризиком втратити кошти, тому інвестори будуть приймати рішення щодо інвестування вже після завершення бойових дій. Винятком можуть бути хіба що іноземні компанії, які вже працюють в Україні. Також експерт звернув увагу на те, що через війну частина українців перебуває за кордоном, а платоспроможний попит є дуже низьким. Також є ризик подальшої девальвації, що також може відлякувати іноземних інвесторів [8]. Тому сподіватися на план Маршалла та активні іноземні інвестиції, вочевидь, можна лише після закінчення війни, а зараз ми як суспільство, маємо розраховувати переважно на себе, тобто внутрішніх інвесторів, які так чи інакше пов'язують своє майбутнє з Україною.

Так, за результатами експертного дослідження, проведеного Європейською Бізнес-Асоціацією, що було презентовано 08 серпня 2022 року на он-лайн-зустрічі Асоціації, інтегральний показник індексу інвестиційної привабливості України у першій половині 2022 року впав на пів пункта та склав 2,17 бала з 5-ти можливих, і це - найнижчий показник з 2013 року. Виконавча директорка ЄБА Анна Дерев'янка зазначає, що півроку тому показник індексу становив 2,73 бала. Для порівняння, під час активної фази пандемії COVID-19 індекс знижувався до 2,4 бала, а за часів Євромайдану – до 1,6 бала, що досі є найнижчим за весь час проведення досліджень [9].

На запитання, як би ви оцінили інвестиційний клімат України, із 102 директорів найбільших міжнародних та українських компаній зазначають, що загальна оцінка інвестиційного середовища в Україні очікувано погіршилась. Відсоток респондентів, які вважають його вкрай несприятливим, зріс у десять разів – з 5 % до 53 % за останні півроку. Ще 34 % вважають його швидше несприятливим. Нейтрально оцінюють поточний інвестиційний клімат 9 % директорів, і ще 4 % вважають його сприятливим. Найбільше позитивних оцінок ділового середовища цієї хвили було отримано від представників юридичного та консультативного бізнесу, а також підприємств FMCC-сфери, зазначила Анна Дерев'янка (рис 1.)

Таблиця 1 – Динаміка прямих іноземних інвестицій.

Рік	Прямі іноземні інвестиції в Україну		Прямі іноземні інвестиції з України		Сальдо	
	млн. дол. США	темп росту (+,-)	млн. дол. США	темп росту (+,-)	млн. дол. США	темп росту (%)
2002	693		-5		+698	
2003	1424	+731	13	18	+1411	102.1%
2004	1715	+291	4	-9	+1711	21.3%
2005	7808	+6093	275	271	+7533	340.3%
2006	5604	-2204	-133	-408	+5737	-23.8%
2007	9891	+4287	673	806	+9218	60.7%
2008	10913	+1022	1010	337	+9903	7.4%
2009	4816	-6097	162	-848	+4654	-53.0%
2010	6495	+1679	736	574	+5759	23.7%
2011	7207	+712	192	-544	+7015	21.8%
2012	8401	+1194	1206	1014	+7195	2.6%
2013	4499	-3902	420	-786	+4079	-43.3%
2014	410	-4089	111	-309	+299	-92.7%
2015	-458	-868	-51	-162	-407	-236.1%
2016	3810	+4268	16	67	+3794	-1032.2%
2017	3692	-118	8	-8	+3684	-2.9%
2018	4455	+763	-5	-13	+4460	21.1%
2019	5860	+1405	648	653	+5212	16.9%
2020	-868	-6728	82	-566	-950	-118.2%
2021	6687	+7555	-198	-280	+6885	-824.7%
2022	190	-6497	159	357	+31	-99.5%

Примітка: * з 2014 р. — без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу).

Джерело: узагальнено автором [5].

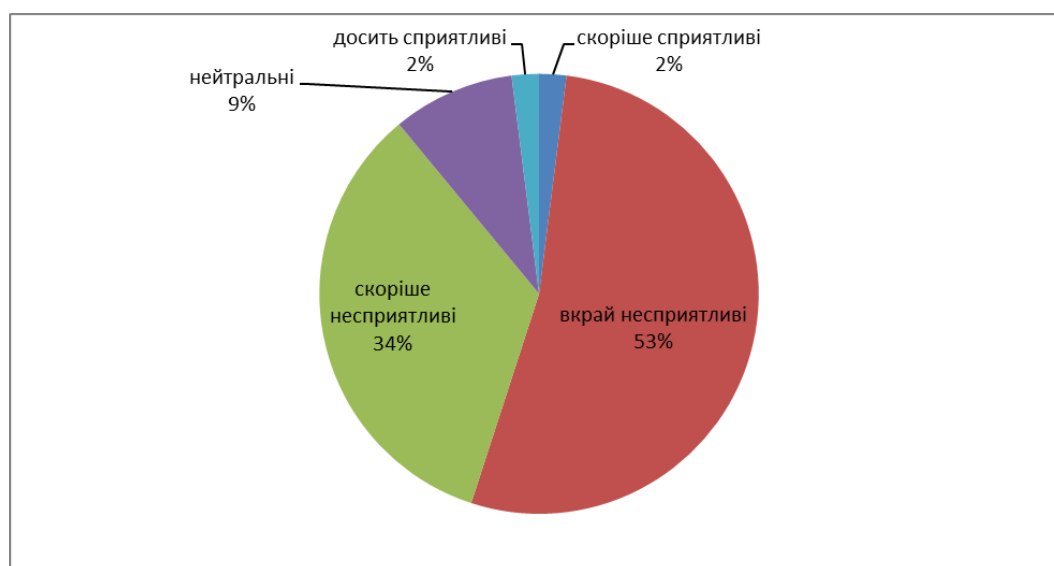

Рис. 1. Результати опитувань щодо оцінки інвестиційного клімату в Україні.

Джерело: узагальнено автором [9].

Динаміка інвестиційного клімату у 2022 році вказує на те, що він відчутно погіршився (табл. 2).

Так, у першому кварталі спостерігаємо різке скорочення іноземних інвестицій в Україну та позитивне сальдо з України, у наступних кварталах можна помітити деяке покращення, однак відзначається і ріст прямих іноземних інвестицій з України, що може свідчити як про передислокацію бізнесу, так і небажання іноземних інвесторів ризикувати власними активами.

- зниження економічних показників та потенціалу економічного розвитку не тільки у регіонах України з активними бойовими діями, а й держави в цілому, що негативно впливає на інвестиційну привабливість.

Негативну динаміку в інвестиційному кліматі України спостерігають 79 % інвесторів, ще 17 % вважають, що діловий клімат не зазнав суттєвих змін, 4 % вважають, що інвестиційний клімат поліпшився. Деяко кращими є прогнози. Так, 38 % респондентів очікують подальшого погіршення інвестиційного

Таблиця 2 – Поквартальний аналіз прямих іноземних інвестицій у 2022 р., (млн. дол. США).

Квартал	Прямі іноземні інвестиції в Україну	Прямі іноземні інвестиції з України	Сальдо
I кв.	-470	107	-577
II кв.	260	-26	+286
III кв.	400	78	+322
IV кв.	190	159	+31

Примітка: * з 2014 р. — без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу).

Джерело: узагальнено автором [5].

Воєнний стан в Україні відлякує потенційних інвесторів та вносить негативні корективи в економіку країни. Серед основних негативних впливів, що утворюють економічні загрози для інвестування у будь-які проекти країни через ризики їх замороження або зриву, варто відзначити [3, 5, 6, 10]:

- масове переміщення населення та бізнесу, спричинене активними бойовими діями на більшості територій України;

- порушення міжнародної логістики через руйнацію та закриття аеропортів, портів, закриті кордони;

- діяльність міжнародних компаній на території України ускладнюються логістичними проблемами та високими ризиками, що є наслідком воєнної агресії росії;

- спроба анексії окремих регіонів, внаслідок чого активізувався процес релокації бізнесу із небезпечних регіонів, що спричиняє появу додаткових ризиків та втрат;

- ліквідація життєво необхідної інфраструктури (силами ворожої авіації завдано низку цілеспрямованих ударів по об'єктах ТЕС, АЕС, ГЕС, мінування та блокування роботи портів, переривання логістичних маршрутів та ланцюгів постачання, знищення автошляхів по всій території України);

клімату, 36 % вважають, що ситуація залишиться незмінною, а 26 % очікують певного його покращення до кінця року. На запитання, чи буде вигідно новим інвесторам вкладати кошти в Україну, 57 % опитаних вважають, що інвестиції в Україну не будуть прибутковими і успішними; 31 % вагаються з відповіддю, і лише 12 % респондентів переконані, що новим інвесторам буде вигідно заходити в Україну [9].

З числа головних негативних факторів щодо залучення інвестицій в Україну респонденти називають воєнну агресію росії проти України; на другому місці – корупція; на третьому – слабка судова система; на четвертому – зниження купівельної спроможності населення і на п'ятому – логістичні виклики [3, 4, 6].

Розглядаючи перспективи інвестицій в українську економіку під час воєнного стану, багато експертів зазначають, що обережні іноземні підприємці та банкіри, які не були раніше знайомі з Україною, наразі не готові приєднатися до такої ініціативи. За різними оцінками експертів, ризики інвестицій сягають 40 %, тому не варто очікувати прямого залучення інвестицій за відсутності інституційної системи страхування військових ризиків та дієвих інструментів гарантування захисту інвестиційних проектів на рівні держави.

Вагомими стримуючими факторами залучення іноземних інвестицій в економіку України, за оцінками експертів, також є недосконалість правового поля щодо забезпечення та регулювання інвестиційних процесів; негативна судова практика; недосконала система банківських гарантій іноземних вкладів; корупційна складова владних структур на всіх етапах отримання дозвільних документів та прийняття регуляторних актів. Так, на думку генерального директора BASF в Україні Тіберлу Діма, «... саме корупція та слабкість судової системи негативно впливають на інвестиційний клімат країни» [12]. Про непрозору судову систему ведуть мову і зарубіжні дипломати [13, 17, 21]. Вони зазначають, що бізнесмени з інших країн нарікають на проблеми з правосуддям в Україні. Відчутним мінусом українського бізнес-клімату є тривалі судові тяжби інвесторів з державними органами влади та місцевими діловими партнерами, а особливо потерпають від цього малі та середні компанії. Основною причиною вони називають сумнівні фінансові схеми українських підприємців у роботі із закордонними інвесторами, а довести їх неправомірності в українських судах не є можливим через корумпованість місцевої влади та самих судів.

Природно, що за такого стану речей – коли для іноземних інвесторів існує високий ступінь ризику бути обдуреними і позбавленими своєї власності – Україна не може розраховувати на залучення нових грошей з-за кордону. Щоб змінити ситуацію, необхідно політична воля української влади, потрібен захист прав інвестора, приватної власності тощо – коли інші гравці на ринку вже не матимуть можливості забрати підприємство з використанням силових рейдерських атак або за допомогою «чорних» нотаріусів [17, 20].

На шляху інвестування в Україні є й інші перешкоди, на які вказують іноземні партнери. Одна з них – це те, що Україна не є членом Європейського Союзу. Зарубіжні інвестори також відзначають, що до подій на Майдані в Україні працювало значно більше іноземних компаній, і багато хто з них розглядав перспективи тривалих вкладень. Хоча бізнес-середовище за тих часів було набагато менш регульованим, ніж зараз, проте більш передбачуваним.

Слід зауважити, що інвестиційний процес у воєнний та повоєнний часи має також свою специфіку та окреслює ключові національні інтереси щодо напрямів залучення іноземних інвестицій, які обумовлені тиском ключової потреби створювати кращі оборонні продукти за нижчою ціною. Світовий досвід функціону-

вання економіки під час військового стану часто демонструє прискорення технологічного та медичного прогресу. За рахунок цього економіка країни може зміцнити свої позиції після війни, як це було у випадку із США після Першої та Другої світових воєн [13, с.45].

Однак, за словами Юлії Свириденко, першого віце-прем'єр-міністра – міністра економіки України, тривалий воєнний опір України дещо змінив вектор думок потенційних інвесторів: «У Нью-Йорку під час зустрічей з представниками флагманів світового бізнесу – U.S. Steel, JP Morgan, General Electric, MUFG Bank, Honeywell, Halliburton ми побачили зацікавленість Україною як інвестиційним напрямком» [14]. Серед пріоритетних можливостей, які обговорювались, вона виділяє інвестиційні проекти, пов'язані з побудовою «розумних мереж», впровадженням енергетичних балансуючих потужностей, видобутком графіту і літію, газовидобуванням за передовими технологіями, «зелену» металургію з використанням заліза прямого відновлення, варіанти глибокої переробки кукурудзи з метою екстракції амінокислот та біоетанолу тощо.

Серед передумов, що формують позитивний імідж країни, а це, своєю чергою, створює сприятливі передумови для залучення іноземних інвестицій, варто відзначити наступні:

1. Активна зовнішня політика керівництва держави, що виявляється у знакових політичних та економічних подіях для України, а саме:

- світовий безвіз (з 2017 року українці можуть вільно поїхати без візи чи отримати візу на місці до 144 держав) [15];

- Угода про Асоціацію з Європейським Союзом та статус кандидата в ЄС (23 червня 2022 року лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС) [16];

- інтеграційний курс до НАТО (на Брюссельському саміті в червні 2021 року лідери НАТО підтвердили рішення, ухвалене на саміті в Бухаресті 2008 року, про те, що Грузія й Україна стануть членами Альянсу. 30 вересня 2022 року Україна подала заявку на приєднання до НАТО) [17];

- дотримання тактики малих союзів (Львівський трикутник: Україна - Польща - Литва, Асоційоване тріо: Грузія - Республіка Молдова - Україна, «Квадрига» - на рівні міністрів закордонних справ та міністрів оборони України - Туреччини) [18];

- формування антипутінської коаліції «Рамштайн» (у квітні 2022 року на авіабазі США «Рамштайн» у Німеччині було направлено механізм надання Україні військової

допомоги з подальшим створенням контактної групи оборони України) [19];

- Кримська платформа (пошуки форматів залучення міжнародних партнерів задля повернення Криму Україні дипломатичним шляхом призвели до створення платформи).

2. Засудження повномасштабного вторгнення росії в Україну переважної більшості держав світу, лідерів цих держав та світової спільноти. Так, 23 листопада 2022 року Європарламент визнав росію державою-спонсором тероризму – резолюцію підтримали 494 европарламентарі, 58 були проти, 44 утрималися [20].

3. Прийняття низки санкційних пакетів проти агресора та розірвання економічних угод з росією країнами Європейського союзу та США. За станом на грудень 2022 р., Радою ЄС введено вже дев'ять пакетів економічних та індивідуальних санкцій у зв'язку з військовою агресією росії проти України [17].

4. Багатостороння підтримка від країн G7 та Європейського Союзу. Загальний обсяг двосторонніх зобов'язань багатосторонньої підтримки та підтримки на рівні ЄС, наданої Україні урядами країн ЄС та G7 за період з 24 січня 2022 р. до 23 квітня 2022 р., становить 23,93 млрд євро [18]. На частку США припадає понад 43 % від загальної суми, що еквівалентно 10,31 млрд євро. Загальна сума зобов'язань ЄС становить 12,77 млрд євро і включає двосторонні зобов'язання урядів усіх 27 країн – членів ЄС. Багатосторонню підтримку, загальний обсяг якої становить 4,32 млрд євро, надали Україні також Канада, Велика Британія та Японія. Президентом США підписаний закон про виділення додаткової підтримки для України в розмірі 12,35 млрд дол. США) [19].

5. Авторитет Президента України на світовій арені, який підтверджується тим, що такі журнали як «Time», «Profil» та «Financial Times» визнали його як людину року та найвпливовішу людину за станом на 2022 рік. Незламна позиція Президента у питаннях відстоювання свободи та демократії, пріоритетності Верховенства права формують позитивний імідж країни на світовій арені, що активізує елемент довіри інвесторів [15].

6. Активний пошук сучасних платформ та інноваційних інструментів для залучення іноземних інвестицій. Так Президент України Володимир Зеленський на відкритті Нью-Йоркської біржі презентував платформу для потенційних іноземних інвесторів. На ній зібрано понад 500 інвест-проектів та можливостей у 10-ти галузях економіки. Це є частиною великої кампанії Advantage Ukraine, яка була

розроблена компанією WPP. Знаковою подією є те, що Україна домовилась з Багатостороннім агентством з гарантування інвестицій (MIGA) про запуск механізму страхування інвестицій під час бойових дій [21].

Як позитив, слід відзначити, що з початку 2023 року світовий банк виділив Україні перші гроші для інвестицій. Так, міжнародна фінансова корпорація, що входить до структури світового бізнесу, виділила 30 млн доларів для інвестицій в Україну та Молдову. Вона інвестуватиме у швидко зростаючі технології, а також експортно-орієнтовані компанії, що працюють переважно в Україні і Молдові. Це будуть перші інвестиції ІЕС в Україну з початку повномасштабної війни, що розпочалася у лютому 2022 року. Очікується, що разом з ІЕС до інвестицій в Україну найближчим часом приєднаються й інші потенційні інвестори, серед яких - Європейський банк реконструкції та розвитку (ЕБРР), Німецька корпорація з інвестицій та розвитку (ДЕС), Швейцарський інвестиційний фонд для ринків, що розвиваються (SITEM), Голландська фінансова компанія для країн, що розвиваються (ЕМО), Western Nis Enterprise Fund, Фонд Рокфеллера та інші [19].

Найбільший інтерес міжнародних стратегічних та портфельних інвесторів викликають такі галузі української економіки, як інновації і технології, сільське господарство та оборонна промисловість. Також чимало запитів у сфері енергетики, інфраструктури та логістики. В цілому на платформі зібрано інвестиційні проекти та можливості у десяти галузях економіки із загальним потенціалом на суму понад 400 млрд доларів. Заступниця директора Центру економічної стратегії Марія Репко у коментарі УНІАН сказала, що Україна у питанні залучення інвестицій може розраховувати лише на проекти із страхування ризиків. І тут варто очікувати на допомогу від таких інституцій, як MIGA та DFC. Планується, що до кінця війни буде максимум декілька проектів, де інвестиції будуть застраховані за міжнародними схемами (DFC, MIGA та інші) [21].

Найбільше інвестиційними можливостями в Україні цікавляться представники США, Німеччини, Великобританії, Польщі та Туреччини в таких напрямках, як інноваційні технології, сільське господарство, фінансовий сектор, логістика, енергетика, корисні копалини та оборонна промисловість. Для інвестора цінна, насамперед, сектори, де створюється висока додана вартість, продукція яких може бути конкурентною на світових ринках. В Україні визначено 10 галузей, які мають суттєвий інвестиційний потенціал (рис. 2).

Рис. 2. Інвестиційний потенціал України.

Джерело: узагальнено автором [22].

Серед позитивних факторів бізнес-лідери найвище оцінили надання Україні Статусу кандидата на вступ до ЄС; скасування мит та квот на експорт з України; транспортний безвіз з країнами ЄС; відстрочення оплати податкових та митних платежів та заходи з дерегуляції. Попри війну, 9 % компаній Асоціації планують продовжувати працювати на ринку України, а 55 % - збираються інвестувати в Україну навіть у воєнний час. Зокрема, CEO розповідають про плани інвестицій в аграрну сферу, енергетику, ІТ та телекомунікації, будівництво, фармацевтику, нерухомість та інші галузі [22].

Так, за перший місяць від запуску інвестиційної платформи Україна вже отримала понад 250 заявок у межах інвестиційної платформи ADVANTAGE UKRAINE. Про це свідчать дані Міністерства економіки України. Слід зауважити, що за місяць роботи платформи її відвідали десятки тисяч користувачів із 112 країн світу. Більшість з них - з Польщі, США та Великої Британії. Як наголосила міністр економіки України Юлія Свириденко, прийняття рішення виділити гроші для інвестицій в Україну має стати позитивним сигналом і для інших потенційних інвесторів. В українську економіку можна і треба починати вкладати гроші вже зараз. Вона повідомила, що наразі у роботі два проекти: один – це іноземні інвестиції, а інший – суто український проект. До кінця цього року у нас є

30 млн. доларів на ці два проекти і 1 млрд доларів – на наступний рік. Міністерство економіки оцінило орієнтовані потреби України в інвестиціях на рівні 70-80 мільярдів доларів на рік. На сьогодні вже є підтверджені наміри з боку західних агенцій підтримувати Україну коштами. І цей процес неодмінно буде запущений після перемоги і стане ще активнішим, коли Україна буде на порозі приєднання до Євроспільноти [10].

Кабінет Міністрів України вже найближчим часом планує представити результати перших пілотних проектів залучення іноземних інвестицій. Крім боротьби з корупцією, реформи судової системи та створення сприятливого бізнес-середовища, окремим напрямком має стати налагодження ефективного переговорного процесу щодо швидкого приєднання України до Європейського Союзу. Тим самим влада продемонструє свою професійність та спроможність змінювати підходи до управління в екстремальних умовах.

Доречно відзначити, що нинішній прем'єр-міністр України Денис Шмигаль разом з Кабінетом Міністрів України у 2022 році запропонував до реалізації Національну економічну стратегію – 2030. Вона передбачає, що ВВП на душу населення зросте не менше, як до 10 тис. доларів, а щорічне надходження прямих іноземних інвестицій в Україну з 2025 року складатиме не менше, як 15 млрд доларів на рік [24].

Сьогодні, після тривалої війни, багато держав цивілізованого світу заявили про намір долучитися до повоєнної відбудови України, перед якою відкрилася перспектива стати членом Євросоюзу. Це, без сумніву, додає впевненості у майбутньому, проте вітчизняна економіка має працювати вже зараз, бо саме на ній тримається забезпечення наших героїчних захисників та добробут громадян. Тому залучення інвестицій в умовах продовження руйнівної війни є одним із надзвичайних завдань для української влади на 2023 рік.

Висновки. Одним із найбільш ефективних засобів активізації інвестиційної діяльності є залучення іноземних інвестицій, оскільки прямі іноземні інвестиції дозволяють не лише реалізовувати нові проекти, а й забезпечують надходження в країну нових технологій, модернізацію техніки і обладнання, удосконалення практик управління та розвитку корпоративного бізнесу. Тому формування та реалізація єдиної політики у сфері інвестиційної діяльності для створення сприятливого інвестиційного клімату та стимулювання інвестиційної діяльності в країні має стати одним із пріоритетних напрямків розвитку держави.

Сприятливий інвестиційний клімат формується під впливом політичних, економічних, соціальних та інших факторів, що визначають умови інвестиційної діяльності в країні і ступінь ризику інвестування. Російська агресія проти України завдала безпрецедентної шкоди економіці країни й обумовила високий ступінь інвестиційних ризиків для потенційного іноземного інвестора. З початком війни урядом України було запроваджено багато обмежень і лімітів як для інвестицій, так і для виведення активів за кордон. Значне обмеження діяльності з інвестиційними активами було вимушеним, але виправданим кроком, адже високою була ймовірність продажу інвесторами всіх своїх активів та виведення коштів за кордон.

Аналіз ролі та місця іноземного інвестиційного капіталу на вітчизняному інвестиційному ринку дозволяє зробити висновок про його відносну закритість, а також існування суттєвих об'єктивних та суб'єктивних перешкод для залучення іноземних інвесторів. Однак політичні та економічні кроки керівництва країни, єдність українського народу під час російської агресії формують позитивний імідж України на світовій арені, що забезпечує сприятливі передумови залучення іноземних інвестицій в економіку України у найближчому майбутньому. Спільно з ЄС уряд України працює над створенням умов для збільшення надходжень приватних інвестицій у нашу економіку. Роз-

почалися ефективні проекти для відновлення України. Уряд країни активно запрошує приватні компанії та фінансові установи з усього світу взяти участь у нашому амбітному плані відбудови.

Вважаємо, що розвиток іноземного інвестування в умовах воєнного стану та дефіциту внутрішніх фінансових ресурсів можливий лише за умови проведення комплексу заходів щодо стимулювання інвестиційних процесів та створення сприятливого інвестиційного клімату на рівні держави. Ключовими факторами в активізації процесу залучення іноземного капіталу в економіку України визначено:

- забезпечення верховенства права та прозорості у прийнятті управлінських рішень з метою створення сприятливих нормативно-правових умов для інвестиційної діяльності;
- формування ефективної інноваційної інфраструктури (відновлення зруйнованих та розбудова нових потужностей індустріальних парків, кластерів, бізнес-інкубаторів тощо);
- завершення судової реформи для продовження євроінтеграційного курсу з метою вільного виходу у міжнародний економічний простір;
- забезпечення державного страхування та інформаційної підтримки іноземних інвестицій в умовах війни;
- активний пошук сучасних платформ та інноваційних інструментів для залучення іноземних інвестицій.

Вчасна реалізація визначених факторів активізації інвестиційного процесу в умовах війни сприятиме, на нашу думку, збільшенню обсягів залучення іноземних інвестицій у вітчизняну економіку та формуватиме сприятливий інвестиційний клімат для потенційних іноземних інвесторів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URK:<http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Zinchenko O., Finahina O., & Pankova L. Investing in the Development of Information Infrastructure for Technology Transfer Under the Conditions of a Regional Market. (June 30, 2021). *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 2021. 3 (13(111)), 6–17. doi: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2021.235948> (дата звернення: 18.12.2022).
3. Гуйван О. П'ятий «Українсько-Німецький економічний форум». 24 жовтня 2022 р. URL: <https://suspilne.media/301736-u-berlini-rozprocavsapatij-ukrainsko-nimeckij-ekonomichnij-forum/> (дата звернення: 10.01.2023).
4. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Розвиток військово-промислового комплексу». Національна рада з відновлення

України від наслідків війни. 07.2022 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/development-of-the-military-industrial%20complex.pdf> (дата звернення: 17.12.2022).

5. Інвестиції в Україну та відновлення економіки. Міністерство економіки України. Відділ зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації, 21/12/2022. Державні сайти України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki> (дата звернення: 21.12.2022).

6. Кондратенко Л. В. Воєнна економіка. Енциклопедія історії України / Гол. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2003 Т. 1. 688 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Voenna_ekonomika (дата звернення: 15.12.2022).

7. SIPRI Military Expenditure Database. Stockholm international peace research institute, Apr. 2022. URL: <https://www.sipri.org/media/newsletter/2022-april> (дата звернення: 15.12.2022).

8. Європарламент визнав Росію державою-спонсором тероризму. Що це значить. BBC NEWS Україна. 23 листопада 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-63730807> (дата звернення: 21.12.2022).

9. Globaldata's FDI projects. Global FDI Annual Report 2022. URL: <https://www.investmentmonitor.ai/whitepapers/global-fdi-annual-report-2022> (дата звернення: 15.12.2022).

10. Antezza A., Frank A., Frank P., Franz L., Rebinskaya E., & Trebesch Ch. The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine and how? KIEL working paper. 2022. No. 2218, 49 p. Kiel Institute for the World Economy. URL: <https://cutt.ly/cZnBPrW> (дата звернення: 24.12.2022).

11. Омельченко Т. Чому зарубіжні інвестори ігнорують Україну./ *Державні сайти України*. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki> (дата звернення 11.01.2023).

12. Durham R. B. Supplying the Enemy: The Modern Arms Industry & the Military-Industrial Complex. Lulu.com. May 29, 2015. 240 p.

13. Харук С. Стан інвестиційної діяльності підприємств в Україні в умовах економічної нестабільності. Економіка та держава. №1.2020. с.66-72.

14. МЗС України: про санкції проти рф. 20 Грудня, 2022. URL: <https://finap.com.ua/mzs-ukrayiny-pro-sanktsiyi-proty-rf> (дата звернення: 21.12.2022).

15. Володимир Зеленський: людина року та почесні нагороди Президента України. Visit Ukraine today, 13/12/2022. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1300/volodimir-zelenskii-lyudina-roku-ta-pocesni-nagorodi-prezidenta-ukraini-v-2022-roci> (дата звернення: 12.01.2023).

16. Угода про асоціацію. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/>

уевроpejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu (дата звернення: 17.12.2022).

17. Відносини Україна -НАТО. (2022). Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 11.02.2023).

18. Брайлян Є. Топ-10 перемог зовнішньої політики України (2022). URL: <https://armyinform.com.ua/2022/08/24/top-10-peremog-zovnishnoyi-polityky-ukrayiny/> (дата звернення: 21.12.2022).

19. Олійник Д. І. Багатостороння підтримка міжнародних організацій щодо зміцнення економіки України в кінетичній протидії російській агресії. Національний інститут стратегічних досліджень, 2022. URL: <https://niss.gov.ua/en/node/4626> (дата звернення: 21.12.2022).

20. Simmons A M., Chernova Y. Russia Announces Annexation of Four Regions of Ukraine. The Wall Street Journal. 30.09.2022. URL: <https://www.wsj.com/articles/russia-prepares-treaties-to-annex-ukrainian-land-11664536196> (дата звернення: 15.12.2022).

21. Панкова Л. І., Камалова-Кутинець О. М. (2022). Аналіз тенденцій та перспектив залучення іноземних інвестицій в умовах економіки війни. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, (6). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-03-02>

22. Бегма В. М., Свергунов О. О. Концептуальні засади стратегій інвестиційно-інноваційного розвитку оборонно-промислових комплексів держав. Досвід для України : аналіт. доп. Київ: НІСД, 2019. 64 с.

23. Visa information. Міністерство закордонних справ України: вебсайт. 19 Грудня 2019. URL: <https://mfa.gov.ua/en/consular-affairs/entry-and-stay-foreigners-ukraine/visa-information> (дата звернення: 19.12.2022).

24. Шварц Д. Вийти з туману війни: як Україна зможе залучати іноземні інвестиції у 2023 році. – УНІАН (дата звернення 14.02.2023).

REFERENCES

1. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Zinchenko, O., Finahina, O., & Pankova, L. Investing in the Development of Information Infrastructure for Technology Transfer Under the Conditions of a Regional Market. (June 30, 2021). Eastern-European Journal of Enterprise Technologies, 2021. 3 (13(111)), 6–17. doi: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2021.235948> (access date: 12/18/2022).

3. Guivan, O. Fifth "Ukrainian-German Economic Forum". October 24, 2022 URL: <https://suspilne.media/301736-u-berlini-rozprocavsapatij-ukrainsko-nimeckij-ekonomichnij-forum/> (access date: 10.01.2023).

4. Project of the Recovery Plan of Ukraine. Materials of the working group Development of the military-industrial complex. The National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War. 07/2022 URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/development-of-the-military-industrial%20complex.pdf> (access date: 12/17/2022).

5. Investments in Ukraine and economic recovery. Ministry of Economy of Ukraine. Department of Public Relations and Mass Media, 12/21/2022. State websites of Ukraine. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki> (access date: 12/21/2022).
 6. Kondratenko, L.V. War economy. Encyclopedia of the history of Ukraine / Gol. ed. V. A. Smolii. NAS of Ukraine. Institute of History of Ukraine. Kyiv: Naukova Dumka, 2003, T. 1. 688 p. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Voienna_ekonomika (access date: 12/15/2022).
 7. SIPRI Military Expenditure Database. Stockholm international peace research institute, Apr. 2022. URL: <https://www.sipri.org/media/newsletter/2022-april> (access date: 15.12.2022).
 8. The European Parliament recognized Russia as a state sponsor of terrorism. What it means. BBC NEWS Ukraine. November 23, 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-63730807> (accessed on December 21, 2022).
 9. Globaldata's FDI projects. Global FDI Annual Report 2022. URL: <https://www.investmentmonitor.ai/whitepapers/global-fdi-annual-report-2022> (access date: 15/12/2022).
 10. Antezza, A., Frank, A., Frank, P., Franz, L., Rebinskaya, E., & Trebesch, Ch. The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine and how? KIEL working paper. 2022. No. 2218, 49 p. Kiel Institute for the World Economy. URL: <https://cutt.ly/cZnBPrW> (access date: 12/24/2022).
 11. Omelchenko, T. Why foreign investors ignore Ukraine./ State websites of Ukraine. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki> (access date 11.01.2023).
 12. Durham, R.B. Supplying the Enemy: The Modern Arms Industry & the Military-Industrial Complex. Lulu.com. May 29, 2015. 240.
 13. Haruk, S. State of investment activity of enterprises in Ukraine in conditions of economic instability. Economy and the state. No. 1.2020. pp. 66-72.
 14. The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine: on sanctions against the Russian Federation. December 20, 2022. URL: <https://finap.com.ua/mzs-ukrayiny-prosanktsiyi-proty-rf> (access date: December 21, 2022).
 15. Volodymyr Zelenskyi: person of the year and honorary awards of the President of Ukraine. Visit Ukraine today, 13/12/2022. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1300/volodimir-zelenskii-lyudina-roku-ta-pocesni-nagorodi-prezidenta-ukraini-v-2022-roci> (access date: 12.01.2023).
 16. Association Agreement. Government portal. The only web portal of executive authorities of Ukraine. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/jev-ropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (date of application: 17.12.2022).
 17. Ukraine-NATO relations. (2022). Wikipedia is a free encyclopedia. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (date of access: 11.02.2023).
 18. Brailyan, E. Top-10 victories of Ukraine's foreign policy (2022). URL: <https://armyinform.com.ua/2022/08/24/top-10-peremog-zovnishnoyi-polityky-ukrayiny/> (access date: 12/21/2022).
 19. Oliynyk, D. I. Multilateral support of international organizations for strengthening the economy of Ukraine in kinetic counteraction to Russian aggression. National Institute of Strategic Studies, 2022. URL: <https://niss.gov.ua/en/node/4626> (access date: 12/21/2022).
 20. Simmons, A M., Chernova, Y. Russia Announces Annexation of Four Regions of Ukraine. The Wall Street Journal. 09/30/2022. URL: <https://www.wsj.com/articles/russia-prepares-treaties-to-annex-ukrainian-land-11664536196> (access date: 12/15/2022).
 21. Pankova, L. I., Kamalova-Kutinets, O. M. (2022). Analysis of trends and prospects of attracting foreign investments in the conditions of the war economy. Problems of modern transformations. Series: economics and management, (6). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-03-02>
 22. Begma, V. M., Svergunov, O. O. Conceptual foundations of strategies for investment and innovation development of defense and industrial complexes of states. Experience for Ukraine: analyst. add. Kyiv: NISD, 2019. 64 p.
 23. Visa information. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine: website. December 19, 2019. URL: <https://mfa.gov.ua/en/consular-affairs/entry-and-stay-foreigners-ukraine/visa-information> (date of application: 12/19/2022).
 24. Schwartz, D. Getting out of the fog of war: how Ukraine can attract foreign investments in 2023. - UNI-AN. (application date 02/14/2023).
- The role of potential foreign investors in the development of the economy of Ukraine in the conditions of war
- Verniuk N., Diachenko M.
- The article examines the essence of investments and their role in the economic development of Ukraine. The main factors and obstacles that negatively affect the development of investment activities in Ukraine are characterized. The priority areas of investment development were determined and the main factors influencing the level of business activity and investment environment in Ukraine were determined based on the results of a survey of international and Ukrainian companies.
- The main positive steps of the government in the direction of creating qualitatively new business conditions and activation of investment activity are considered. It has been established that for a satisfactory state of investment activity of Ukrainian enterprises in wartime conditions, it is necessary to carry out a num-

ber of measures on the part of the state to eliminate large-scale corruption, improve the judicial system, etc.

The priority directions and spheres of investment activities, in particular in the development of the agrarian sector, have been determined. There is a well-founded need to create and implement promising investment programs for the development of agricultural enterpris-

es, as well as support innovative development of all branches of the country's economy in order to eliminate the negative consequences of Russian aggression, stabilize and develop the economy of Ukraine.

Key words: investment, investment activity, investment environment, investment policy, investment development.

Copyright: Вернюк Н.О., Дяченко М.І. © This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ORCID iD:

Вернюк Н.О.
Дяченко М.І.

<https://orcid.org/0000-0001-9478-5088>
<https://orcid.org/0000-0003-4997-5020>